

PRZEMYSŁAW WYWIAŁ

„YOU ARE THE BEST PERSON TO DEFEND OUR COUNTRY”. MODEL OBOWIĄZKOWEJ SŁUŻBY WOJSKOWEJ W FINLANDII

“YOU ARE THE BEST PERSON TO DEFEND OUR COUNTRY.”
THE MODEL OF COMPULSORY MILITARY SERVICE IN FINLAND

A b s t r a c t. The aim of this article is to discuss the model of compulsory military service in Finland, so the following research questions were posed: 1. What is the holistic security concept underlying Finland's security strategy? 2. What is the legal basis of compulsory military service in Finland? 3. How is compulsory military service implemented? 4. What does reserve service look like? The research methods used in this article include analysis, synthesis and inference. It is concluded that common compulsory military service is one of the most important elements of Finland's overall security concept. The vast majority of men do military service, which is consistently highly prestigious, enjoying strong public support. This is due to both the perception of existing security threats and the national character of Finns and the sense of responsibility for the country.

Keywords: comprehensive security; total defence; compulsory military service; national defence of Finland

Finlandia potrzebuje twojego wysiłku, ponieważ jesteś najlepszą osobą do obrony naszego kraju, naszej niepodległości i naszej integralności terytorialnej. Wojskowa obrona narodowa oparta na powszechnym poborze i twoim własnym wkładzie gwarantuje, że twoje prawa i prawa wszystkich osób mieszkających w naszym kraju nie są naruszane i że nikt nie może zagrozić naszemu życiu tutaj w Finlandii (Conscript, 2023, s. 10)¹.

Dr hab. PRZEMYSŁAW WYWIAŁ, prof. UKEN – Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Bezpieczeństwa i Informatyki, Katedra Bezpieczeństwa Narodowego; adres do korespondencji: ul. R. Ingardena 4, 30-060 Kraków; e-mail: przemyslaw.wywial@uken.krakow.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5254-7871>.

¹ Wszystkie tłumaczenia pochodzą od autora artykułu.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

WPROWADZENIE

W pierwszej dekadzie XXI w. większość państw regionu bałtyckiego, idąc zresztą w ślady Europy Zachodniej, przekształcała swoje siły zbrojne, likwidując lub zawieszając pobór powszechny i budując armie zawodowe, przygotowane przede wszystkim do wykonywania zadań ekspedycyjnych. Inaczej postąpiła Finlandia, która nadal za priorytet uważała obronę własnego terytorium i trzonem jej systemu obronnego pozostała armia oparta na obowiązkowym poborze. Obowiązkowa służba wojskowa wpisuje się mocno w militarne tradycje tego państwa i nadal cieszy się wysokim poparciem społecznym, wynikającym z tradycji i poczucia odpowiedzialności za kraj, a także wychowania w duchu patriotycznym i proobronnym, czego przykładem są zacytowane w tytule artykułu słowa z informatora dla poborowych: *You are the best person to defend our country* (*Conscript*, 2023, s. 10). Jest również ważnym elementem strategii bezpieczeństwa całościowego (do niedawna obrony totalnej) oraz – do momentu wstąpienia do Sojuszu Północnoatlantyckiego w 2023 r. – fundamentem samowystarczalności strategicznej i obronnej tego kraju. Zarówno w ostatnich dziesięcioleciach, jak i współcześnie za utrzymaniem takiego modelu sił zbrojnych przemawia sąsiedztwo Federacji Rosyjskiej (a wcześniej Związku Sowieckiego), której agresywna polityka jest uważana za realne zagrożenie dla bezpieczeństwa Finlandii.

1. KONCEPCJA BEZPIECZEŃSTWA CAŁOŚCIOWEGO

Strategia bezpieczeństwa narodowego Finlandii opiera się na koncepcji bezpieczeństwa całościowego (fin. *kokonaisturvallisuus*). Termin ten oznacza gotowość do wykorzystania środków militarnych i niemilitarnych dla przeciwdziałania coraz bardziej przenikającym się zagrożeniom o charakterze zewnętrznym i wewnętrznym. Celem koncepcji bezpieczeństwa całościowego jest zabezpieczenie kluczowych obszarów funkcjonowania państwa i społeczeństwa (Szymański, 2020, s. 16).

Finlandia ma długą tradycję całościowego podejścia do bezpieczeństwa państwa, która sięga okresu międzywojennego i wojny zimowej z Sowietami (1939–1940). Dla Helsinek był to konflikt totalny, w ramach którego działaniom obronnym podporządkowano wszystkie dostępne zasoby i dziedziny życia. Te doświadczenia stały się fundamentem fińskiej doktryny militarnej z okresu zimnej wojny, kiedy oparto ją na zasadzie obrony totalnej (Visuri, 1990, s. 57-75;

Wywiad, 2021, s. 238-241), realizowanej w czterech wymiarach: militarnym, gospodarczym, cywilnym (ochrona ludności i infrastruktury) i psychologicznym (utrzymanie woli obrony kraju) (Szymański, 2020, s. 18).

Po zakończeniu zimnej wojny i rozpadzie ZSRR Finlandia – w przeciwieństwie do innych państw – nie rozmontowała swojego systemu obrony totalnej. Większy nacisk położono jednak na aspekty niemilitarne i całościowe podejście (Raitasalo, 2010, s. 85-91). Pojęcie obrony totalnej zaczęło ustępować miejsca bezpieczeństwu społeczeństwa. Strategia bezpieczeństwa społeczeństwa (bezpieczeństwa całościowego) była rozwijana w kolejnych dokumentach strategicznych z lat 2003, 2006, 2010 i 2017. Z perspektywy bezpieczeństwa tego kraju coraz ważniejszymi tematami stają się zwalczanie zagrożeń o charakterze hybrydowym i terroryzmu oraz przeciwdziałanie nielegalnej imigracji. Zagrożenia te wynikają z agresywnej polityki Rosji, serii zamachów terrorystycznych w Europie i kryzysu migracyjnego (Szymański, 2020, s. 18-19).

Koncepcja bezpieczeństwa całościowego jest fundamentem fińskiego modelu przygotowania się i reagowania kryzysowego. Obejmuje wszystkie poziomy i podmioty społeczne – administracja państwowa i samorządowa, sektor prywatny, uniwersytety i instytuty badawcze, organizacje pozarządowe i osoby prywatne tworzą sieć bezpieczeństwa. Tym samym stają się podmiotami bezpieczeństwa i uczestniczą w działaniach na rzecz jego zapewnienia, dzielą się informacjami i ponoszą wspólną odpowiedzialność za ochronę siedmiu żywotnych (krytycznych) dla społeczeństwa funkcji. Zaliczono do nich: przywództwo, działalność międzynarodową, m.in. na poziomie Unii Europejskiej, potencjał obronny, bezpieczeństwo wewnętrzne, infrastruktura gospodarcza i bezpieczeństwo dostaw, zdolność funkcjonowania ludności i usług oraz odporność psychologiczną (Berzina, 2020, s. 5-6).

Strategia Bezpieczeństwa Społeczeństwa jest powiązana z cyklicznie przeprowadzaną narodową oceną ryzyka. W ostatniej edycji z 2023 r. wskazano 21 scenariuszy potencjalnych zagrożeń. Zwrócono uwagę zwłaszcza na dwa: groźbę użycia sił zbrojnych w celu osłabienia procesu decyzyjnego poprzez wywieranie wpływu na decydentów i zakłócanie innych istotnych funkcji społeczeństwa (np. bezpieczeństwa dostaw czy odporności psychologicznej) oraz wywieranie presji politycznej, finansowej i wojskowej w celu skłonienia fińskich decydentów do pożądanego działania lub podważenia zdolności operacyjnych i legitymizacji przywództwa politycznego (Szacawa, 2024, s. 1-3).

We wrześniu 2021 r. Ministerstwo Obrony Finlandii opublikowało nową strategię obronną, której horyzontem czasowym jest rok 2030. W dokumencie znalazły się analiza środowiska bezpieczeństwa kraju i plan rozwoju sił zbrojnych

oraz wskazano główne kierunki międzynarodowej współpracy wojskowej. Zgodnie z dokumentem, system obronny miał pozostać oparty na zasadzie wiarygodnego odstraszania, poborze i utrzymywaniu dużej przeszkolonej rezerwy, całościowym podejściu do bezpieczeństwa, wojskowej bezaliansowości (co już wkrótce miało się zmienić), a także rozwijaniu współpracy militarnej z kluczowymi partnerami, za których uznano przede wszystkim Szwecję, Norwegię i Stany Zjednoczone. Zgodnie z przyjętym dokumentem, w czasie pokoju w siłach zbrojnych ma służyć około 8 tys. żołnierzy zawodowych, których głównym zadaniem jest szkolenie poborowych. Zadeklarowano rozwinięcie mobilizacyjne wojska do 280 tys. żołnierzy. Najważniejszą zmianą wprowadzoną przez nową strategię obronną jest rezygnacja z trójpodziału rozwinięcia mobilizacyjnego wojsk lądowych na siły operacyjne, regionalne i lokalne. Dziś uproszczona struktura będzie się składać z dwóch komponentów: operacyjnego (głównej siły uderzeniowo-manewrowej) i lokalnego (obrony terytorialnej). Nowy komponent lokalny, który został powołany w miejsce sił regionalnych i lokalnych, będzie łączyć ich dotychczasowe zadania: działania obronne, ochronę infrastruktury krytycznej, zabezpieczanie mobilizacji czy współpracę z władzami cywilnymi (Szymański, 2021).

Nowy rozdział w historii europejskiego bezpieczeństwa otworzyła agresja Rosji przeciwko Ukrainie 24 lutego 2022 r. Wydarzenie to spowodowało, że Finowie zaczęli szukać nowych sposobów na budowę swojego bezpieczeństwa, w tym przez przystąpienie do Sojuszu Północnoatlantyckiego. W rezultacie 4 kwietnia 2023 r. Finlandia stała się członkiem NATO (Pesu, 2023), co realnie zmienia układ sił w regionie (van Tol i in., 2022, s. 14). Helsinki uczestnictwem w tym sojuszu polityczno-militarnym uzupełniły swoje własne wysiłki na rzecz obrony narodowej. Fundamentem obrony totalnej, czy obecnie bezpieczeństwa całościowego, jest zaangażowanie w wysiłki na rzecz bezpieczeństwa całego społeczeństwa, m.in. przez powszechny obowiązek służby wojskowej.

2. PRAWNO-ORGANIZACYJNE PODSTAWY OBOWIĄZKU SŁUŻBY WOJSKOWEJ

Zgodnie z Konstytucją Finlandii każdy obywatel tego kraju jest zobligowany do udziału w obronie ojczyzny (*Conscription – a Finnish choice*). Szczegółowo prawne aspekty obowiązku służby wojskowej omawia Ustawa o poborze (Asevelvollisuuslaki, 2007). Obejmujący wszystkich mężczyzn pobór umożliwia Finlandii utrzymanie dużego rozwinięcia mobilizacyjnego. Kluczowa

jest tutaj zasada, iż poborowi są szkoleni w oddziałach, do których potem otrzymają przydziały mobilizacyjne jako rezerwiści. Liczebność sił zbrojnych w okresie pokoju wynosi zaledwie 11% liczebności armii na czas wojny (Szymański, 2024).

Każdy obywatel Finlandii płci męskiej podlega obowiązkowi służby wojskowej od początku roku, w którym kończy 18 lat, do końca roku, w którym kończy 60 lat. Służba wojskowa obejmuje następujące formy:

- służbę w charakterze poborowego,
- udział w szkoleniu rezerwistów,
- tzw. służbę dodatkową,
- służbę w okresie mobilizacji,
- udział w badaniach i egzaminach oceniających zdolność do służby wojskowej (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 2).

Okres służby wojskowej wynosi: 1) 180 dni w przypadku szkolenia szeregowego; 2) 270 dni w przypadku szkolenia do wykonywania obowiązków wymagających specjalnych umiejętności; 3) 362 dni w przypadku szkolenia oficerów, podoficerów i poborowych szkolonych do wykonywania szczególnie wymagających obowiązków (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 37). Pierwszą formą objętych jest około 43% poborowych, drugą – 14%, a trzecią – 43% (Szymański, 2024).

Obowiązek służby wojskowej z poboru w czasie pokoju kończy się z końcem roku, w którym osoba zdolna do służby wojskowej kończy 30 lat (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 37). Poborowy, który wykaże zdolności przywódcze i zaliczy testy sprawdzające jego predyspozycje do pełnienia obowiązków oficera lub podoficera oraz będzie posiadał niezbędne umiejętności i wiedzę, może zostać przydzielony do szkolenia na oficera lub podoficera rezerwy (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 38).

Pełniący czynną służbę poborowi mają prawo do: 1) urlopu zwykłego w wymiarze 6, 12 lub 18 dni, określonego na podstawie stażu pracy; 2) 12 dni urlopu ojcowskiego z powodu urodzenia dziecka (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 44).

Obywatel innego państwa, który uzyskał również obywatelstwo Finlandii, lub obywatel Finlandii, który jest obecnie lub był w przeszłości obywatelem innego państwa, jest zwolniony ze służby wojskowej w czasie pokoju, jeżeli odbywał w innym kraju co najmniej czteromiesięczną służbę wojskową (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 74). Z kolei obywatel Finlandii, który jest obywatelem innego kraju i mieszka za granicą oraz może udowodnić, że jego faktyczne powiązania, np. rodzinne, zarobkowe, edukacyjne, znajdują się poza Finlandią, może być zwolniony z obowiązku służby wojskowej w czasie pokoju (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 76). W sposób wyjątkowy potraktowano mieszkańców Wysp Alandzkich, którzy zamiast odbywania służby wojskowej mogą zostać

skierowani do pracy przy miejscowej latarni lub administracji cywilnej (*Muut palvelusvaihtoehdot ja palveluksesta vapautetut*).

Fińskie prawodawstwo gwarantuje, iż w czasie odbywania służby wojskowej nikt nie może być dyskryminowany ze względu na wiek, pochodzenie, język, religię, poglądy polityczne lub inne, stan zdrowia, niepełnosprawność, płeć, orientację seksualną lub z innych powodów osobistych (chyba że istniałyby ku temu uzasadnione powody) (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 56).

Obecny system oparty na obowiązku służby wojskowej dla mężczyzn i możliwości jego ochotniczego wypełniania przez kobiety cieszy się dużym poparciem społecznym – według badań na poziomie 75%. Ponad połowa Finów popiera wprowadzenie formy obowiązkowej służby dla państwa, którą objęci byłiby zarówno mężczyźni, jak i kobiety (Kosonen i Mälkki, 2022, s. 466; por. Salomaa, 2023). Uchylenie się od służby wojskowej jest w oczach społeczeństwa czymś nagannym i nieakceptowalnym. Przykładowo, choć studenci mają możliwość otrzymania odroczenia, to większość z nich decyduje się na rozpoczęcie studiów wyższych dopiero po odbyciu służby wojskowej (Kubiak, 2020, s. 23).

Ważnym – a często niedocenianym – atutem powszechnej służby wojskowej jest jej walor państwowotwórczy: w jej trakcie w Finlandii integrowane są osoby pochodzenia migracyjnego (Szymański, 2024).

Fińskie prawodawstwo uwzględnia również klauzulę sumienia. Osoba zobowiązana do odbycia służby wojskowej, która twierdzi, że ze względów religijnych czy światopoglądowych nie może pełnić służby z bronią w ręku, może ubiegać się o odbycie służby w innej jej formie – „bez broni” lub w służbie cywilnej (fiń. *siviilipalvelus*) (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 67; *Muut palvelusvaihtoehdot ja palveluksesta vapautetut*). Czas takiej służby zastępczej w służbie bez broni wynosi 270 dni, chyba że poborowy jest zobowiązany do udziału w szkoleniu trwającym 362 dni (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 69; *Conscript*, 2023, s. 17).

3. REALIZACJA OBOWIĄZKU SŁUŻBY WOJSKOWEJ

Corocznie między sierpniem a grudniem organizowana jest kwalifikacja wojskowa, na którą są wzywani wszyscy mężczyźni, którzy w danym roku kalendarzowym kończą 18 lat. Podczas takiego spotkania następuje weryfikacja ich tożsamości, określany jest stan ich zdrowia, udzielane są im informacje na temat obowiązku służby wojskowej. Można również złożyć wniosek co do miejsca odbywania służby. Z jednej strony próbuje się kierować poborowych

do jednostek stacjonujących blisko ich miejsca zamieszkania, ale z drugiej bierze się również pod uwagę ich umiejętności czy wykształcenie. Nie zawsze zatem udaje się powoływać ich do najbliższych ulokowanych jednostek (*Conscript*, 2023, s. 16; *Kutsunnat*).

Odsetek powołanych do służby wojskowej z danego rocznika utrzymuje się mniej więcej na takim samym poziomie. Przykładowo w 2020 r. było to 74,33%, czyli 22 400 mężczyzn (Parlamentarisen komitean, 2021, s. 21). W 2023 r. z 31 145 mężczyzn w wieku poborowych do służby wojskowej powołano 23 304, czyli ok. 75%, z czego 80% trafiło do Wojsk Lądowych, 14% do Marynarki Wojennej, 5% do Sił Powietrznych i 1% do Straży Granicznej (Szymański, 2024).

Standardowe szkolenie jest rozłożone na następujące etapy: szkolenie podstawowe (6 tygodni); szkolenie rodzaju broni (6 tygodni); szkolenie specjalistyczne (6 tygodni); zgrywanie oddziału (6 tygodni) (Parlamentarisen komitean, 2021, s. 24).

Służba wojskowa uchodzi za trudną i wyczerpującą fizycznie. Podczas dwóch pierwszych etapów szkolenia żołnierze spędzają co najmniej 60 dni poza koszarami (także w zimie), przebywając i szkoląc się w warunkach polowych. Instruktorzy nie tylko przekazują podstawową wiedzę wojskową, lecz także kładą nacisk na umiejętność samodzielnego podejmowania decyzji i inicjatywy oraz zdolność prowadzenia działań w oderwaniu od własnych sił, w składzie małych zespołów (Kubiak, 2020, s. 24).

Część poborowych, uzyskujących najlepsze wyniki w szkoleniu, otrzymuje propozycję kontynuowania szkolenia na kursach dla przyszłych podoficerów rezerwy. Z kolei spośród najlepszych elewów wyłania się kandydatów na oficerów rezerwy. „Jest to spore wyróżnienie – jak zauważa Krzysztof Kubiak – które w wielu wypadkach ma bezpośrednie przełożenie na przyszłą karierę cywilną poborowego (w większości fińskich firm utarła się praktyka polegająca na tym, że mając do wyboru dwóch kandydatów na wyższe stanowisko o porównywalnych kompetencjach, z których jeden jest oficerem rezerwy, a drugi nie, awans uzyskuje oficer, choć oczywiście nie jest to reguła ściśle obowiązująca)” (Kubiak, 2020, s. 24). Również ponad 90% fińskich parlamentarzystów ma stopnie wojskowe w rezerwie (Shaishmelashvili, 2023, s. 14).

Służbę wojskową można odbywać w wojskach lądowych, siłach powietrznych, marynarce wojennej oraz straży granicznej. Szkolenie podstawowe we wszystkich tych formacjach jest takie samo (*Conscript*, 2023, s. 39). Warto tu zaznaczyć, iż działające w czasie pokoju brygady nie są związkami operacyjnymi podobnymi do analogicznych struktur działających w innych państwach, lecz

ośrodkami szkoleniowymi, centrami i składami mobilizacyjnymi. Ich najważniejszym zadaniem jest prowadzenie szkolenia poborowych i rezerwistów w czasie pokoju, zaś w czasie kryzysu i narastania zagrożenia wojennego oraz wojny – sprawne przeprowadzenie mobilizacji. Z powołanych rezerwistów dopiero będzie się formować bataliony i kompanie wojsk operacyjnych i lokalnych, a następnie tworzyć z nich nowe oddziały i związki taktyczne (Kubiak, 2020, s. 25).

Jeśli chodzi o wojska lądowe, poborowi trafiają do piechoty, artylerii polowej, obrony przeciwlotniczej, łączności, wojsk inżynieryjnych, logistyki, lotnictwa wojsk lądowych. Około połowa poborowych trafia do służby w piechocie, gdzie szkoli się ich w specjalnościach jęgrów, rozpoznania i wojsk specjalnych, moździerzy, przeciwczołgowych, zmechanizowanych oraz policji wojskowej. Żołnierze piechoty szkolą się w jednostkach w różnych częściach kraju, mianowicie w: Jaeger Brigade w Sodankylä i Rovaniemi, Kainuu Brigade w Kajaani, Karelia Brigade w Kouvola, Army Academy w Hamina, Utti Jaeger Regiment w Kouvola, Armoured Brigade w Hattula, Pori Brigade w Säkylä i Niinisalo, Guard Jaeger Regiment w Helsinkach.

Z kolei artylerzyści trafiają do takich jednostek, jak: Pori Brigade w Niinisalo, Armoured Brigade w Hattula, Kainuu Brigade w Kajaani, Karelia Brigade w Kouvola oraz Army Academy w Hamina. Żołnierze obrony przeciwlotniczej wojsk lądowych trafiają do: Jaeger Brigade w Rovaniemi, Karelia Brigade w Kouvola, Armoured Brigade w Hattula. Poborowi kierowani na szkolenie z zakresu łączności będą się szkolić w: Jaeger Brigade w Sodankylä, Guard Jaeger Regiment w Helsinkach, Pori Brigade w Säkylä, Karelia Brigade w Kouvola, Kainuu Brigade w Kajaani, Armoured Brigade w Hattula, Utti Jaeger Regiment w Kouvola (*Conscript*, 2023, s. 42). Poborowi z wojsk inżynieryjnych trafiają do: Karelia Brigade w Kouvola, Kainuu Brigade w Kajaani, Pori Brigade w Säkylä, Armoured Brigade w Hattula, Nyland Brigade w Raasepori, Army Academy w Hamina, Jaeger Brigade w Sodankylä, Guard Jaeger Regiment w Helsinkach (*Conscript*, 2023, s. 43). W tych wojskach i specjalnościach szkoli się zarówno szeregowych żołnierzy, jak i podoficerów i oficerów rezerwy. Poborowi mogą również w czasie służby wojskowej zdobyć wyższe kategorie prawa jazdy (rocznie udaje się to ok. 3000 żołnierzy).

Jeśli chodzi o Marynarkę Wojenną, poborowi są tutaj wcielani dwa razy do roku: w styczniu i lipcu. Są oni szkoleni w Nyland Brigade w Raasepori oraz Coastal Brigade w Upinniemi i Pansio (Turku) (*Conscript*, 2023, s. 47).

Do służby wojskowej w Siłach Powietrznych Finlandii powołuje się co roku 13 000 poborowych, którzy następnie szkolą się w Air Force Academy

w Tikkakoski, Satakunta Air Command w Pirkkala oraz Karelia Air Command w Rissala (*Conscript*, 2023, s. 49).

Poborowi odbywający służbę wojskową w Straży Granicznej przechodzą szkolenie strzeleckie, zwiadowcze, inżynieryjne, medyczne, łączności, z zakresu przetrwania w terenie oraz służby granicznej (*Conscript*, 2023, s. 51).

Językiem szkoleniowym dla poborowych jest fiński lub szwedzki. Poborowi mają możliwość odbywania służby wojskowej w jednostce z preferowanym przez nich językiem (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 55). Szwedzkojęzyczni poborowi są kierowani przede wszystkim do brygady Nyland. Mogą tam służyć również poborowi, dla których pierwszym językiem jest fiński, ale w takim wypadku powinni oni znać także język szwedzki (*Conscript*, 2023, s. 16).

Poborowi pełniący służbę czynną mogą w razie takiej potrzeby zostać użyty w działaniach przeciwkryzysowych, np. ratowniczych. Istnieją tu jednak pewne ograniczenia: w trakcie tego typu działań poborowych nie można wykorzystywać m.in. przy takich czynnościach, jak ujęcie osoby niebezpiecznej czy usuwanie materiałów wybuchowych. Mogą również zostać skierowani do wykonywania zadań na rzecz obrony narodowej, ale poza strukturami sił zbrojnych. Chodzi tu przede wszystkim o zbiórki na cele ogólnospołeczne, charytatywne; zabezpieczenia dużych imprez publicznych i innych wydarzeń; wspieranie kombatantów lub organizacji kombatanckich; remonty nieruchomości wykorzystywanych w szkoleniu obronnym; inne podobne zadania na rzecz obronności państwa lub szkolenia wojskowego (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 78).

Kobiety mogą w siłach zbrojnych Finlandii służyć dobrowolnie (Ahlbäck, 2022). Muszą wówczas spełniać następujące warunki: posiadać obywatelstwo fińskie, mieć 18–29 lat w chwili rozpoczęcia służby, odpowiedni stan zdrowia. Służba wojskowa kobiet jest realizowana we wszystkich rodzajach wojsk i są one szkolone do tych samych zadań co poborowi: bez rozróżniania płci (*Conscript*, 2023, s. 14). W roku 2024 w ich szeregach służyło 1555 ochotniczek (Szymański, 2024).

4. SŁUŻBA W REZERWIE

Finlandia przywiązuje ogromną wagę do posiadania dobrze wyszkolonych rezerw osobowych. Dzięki szkoleniu rezerwistów osiąga się takie cele, jak: podtrzymanie wiedzy i umiejętności nabytych podczas służby wojskowej oraz przygotowanie rezerwistów do bardziej wymagających zadań; kształcenie ich w zakresie zmian wynikających z postępów w obronie narodowej; zgrywanie

jednostek do działania w ich planowanych składach i strukturach; szybkie i elastyczne podnoszenie gotowości bojowej (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 48).

Po odbyciu służby wojskowej żołnierze zostają przeniesieni do rezerwy i pozostają w niej: 1) w przypadku szeregowych do końca roku, w którym kończą 50 lat; 2) w przypadku oficerów, podoficerów i chorążych do końca roku, w którym kończą 60 lat; 3) w przypadku oficerów w stopniu pułkownika, kapitana (marynarki) lub wyższym do czasu, gdy przestaną być zdolni do służby.

Osobną kategorią jest rezerwa pomocnicza, do której kwalifikuje się osoby, które: 1) nie odbyły służby wojskowej; 2) nie należą już do rezerwy; 3) zostały zwolnione ze służby w czasie pokoju (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 49). Osoba zobowiązana do służby wojskowej, która znajduje się w rezerwie, jest zobowiązana do udziału w szkoleniu rezerwistów. Maksymalny łączny czas szkoleń rezerwy wynosi: 1) 40 dni dla szeregowych; 2) 75 dni dla osób przeszkolonych do wykonywania obowiązków wymagających specjalnych i profesjonalnych umiejętności; 3) 100 dni dla podoficerów, chorążych i oficerów (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 50).

Ponadto rezerwista może zostać powołany – w miarę potrzeb jednostki wojskowej i za zgodą żołnierza rezerwy – na maksymalnie 20 dni w roku kalendarzowym do ćwiczeń w jednostce wojskowej w charakterze dowódcy lub instruktora. W takiej sytuacji pisemną zgodę musi wydać również pracodawca rezerwisty, jeżeli szkolenie ma się odbyć w godzinach pracy (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 50).

W odpowiedzi na pełnoskalową agresję Rosji przeciwko Ukrainie Finlandia zintensyfikowała ćwiczenia rezerwy, dzięki czemu osiągnięto trzy cele: sami rezerwiści mogą odświeżyć nabyte wcześniej umiejętności; armia testuje swoje zdolności mobilizacyjne; zostaje wysłany sygnał o gotowości do obrony kraju. Obecnie rocznie szkoli się około 28 tys. rezerwistów, co stanowi wzrost o 75% w porównaniu z rokiem 2021 (Szymański, 2024).

W przypadku kryzysu, czy też katastrofy niosącej za sobą poważne skutki, prezydent na wniosek rządu może wyrazić zgodę na powołanie przez dowództwo obrony rezerwistów o określonych specjalnościach w celu odbycia krótkotrwałej służby i uczestnictwa w likwidacji skutków takiego wydarzenia. Służba ta nie może przekraczać 14 dni. Chodzi przede wszystkim o żołnierzy rezerwy mających kompetencje i przeszkolenie w zakresie medycyny, inżynierii, łączności, transportu itp. (Asevelvollisuuslaki, 2007, art. 79).

Jakość szkolenia kadry rezerwy (podoficerów i oficerów) ma – jeśli weźmiemy pod uwagę plany wielokrotnego zwiększenia liczebności armii w czasie rozwinięcia mobilizacyjnego – ogromne znaczenie dla zdolności bojowej fińskich

sił zbrojnych. Należy bowiem pamiętać, że na stopie pokojowej siły zbrojne Finlandii to około 31 tys. (Szymański, 2024). Po rozwinięciu mobilizacyjnym siły zbrojne Finlandii mają liczyć 280 tys. żołnierzy, w tym 90% to rezerwiści (przede wszystkim ci, którzy odbyli służbę wojskową w ciągu ostatnich 10 lat) (Szymański, 2024).

To na rezerwistach spoczywa zatem główny ciężar dowodzenia na szczeblu plutonu, kompanii, a zdarza się, że także batalionu, ponieważ Finowie nie mają wystarczającej liczby oficerów służby stałej, aby te stanowiska obsadzić. Z tego wynika, iż podoficerowie i oficerowie rezerwy są znacznie częściej powoływani na ćwiczenia rezerwy niż szeregowi (Kubiak, 2020, s. 24).

Rosyjska inwazja przeciwko Ukrainie spowodowała również, że zwiększyła się świadomość możliwości wybuchu wojny i skierowania rezerwistów do faktycznej walki. Pociągnęło to za sobą wzrost popularności służby cywilnej, która jest realizowana w różnych instytucjach publicznych szczebla centralnego i lokalnego, związkach wyznaniowych, placówkach edukacyjnych i kultury, służbie zdrowia czy domach opieki. Trwa dyskusja o silniejszym powiązaniu służby cywilnej z systemem reagowania kryzysowego państwa, np. ratowniczo-gaśniczym. Coraz więcej Finów korzysta również z możliwości opuszczenia rezerwy. Tylko od stycznia do maja 2024 r. wpłynęło około 2,5 tys. wniosków o wyłączenie z rezerwy (jest to o prawie tysiąc więcej niż w całym 2023 r.). Przykładowo w latach poprzedzających rosyjską inwazję takich wniosków było mniej niż tysiąc rocznie (Szymański, 2024).

WNIOSKI

Celem niniejszego artykułu było omówienie modelu obowiązkowej służby wojskowej w Finlandii. Na podstawie przeprowadzonych analiz można sformułować następujące wnioski:

1. Koncepcja bezpieczeństwa całościowego, która wywodzi się z obowiązującej w Finlandii i innych państwach regionu w czasie zimnej wojny koncepcji obrony totalnej, jest dziś odpowiedzią na współczesne zagrożenia zarówno o charakterze militarnym, jak i niemilitarnym. W obliczu agresywnych kroków podejmowanych w ostatnich latach przez Rosję Finlandia nie musi – jak wiele innych krajów europejskich – odbudowywać swojego systemu militarnego, czy szerzej obronnego, ponieważ go nie zdemontowała. Jej strategia bezpieczeństwa społecznego nadal opiera się na zaangażowaniu i współodpowiedzialności za

bezpieczeństwo narodowe administracji państwowej i samorządowej, sił zbrojnych, przedsiębiorców, sektora pozarządowego i każdego obywatela.

2. Obowiązkowa służba wojskowa, szczegółowo opisana w Ustawie o poborze (Asevelvollisuuslaki), jest fundamentem systemu militarnego Finlandii. Przechodzi przez nią większość mężczyzn oraz część kobiet, które odbywają ją ochotniczo. W ten sposób państwo buduje duże rezerwy obywateli przeszkolonych zarówno na wypadek mobilizacji i wojny, jak i reagowania kryzysowego. Celem służby wojskowej jest również wychowanie społeczeństwa w duchu patriotycznym i obywatelskim, co ma duże znaczenie, np. w kwestii integracji środowisk imigranckich.

3. Pobór do wojska cieszy się nieustannie dużym poparciem społecznym, co jest pewnym ewenementem w Europie, gdzie duża część społeczeństw jest nastawiona pacyfistycznie i niechętna obowiązkowi służby wojskowej. Odbycie służby wojskowej jest traktowane jako normalny i naturalny etap w życiu mężczyzny, a uniknięcie tego obowiązku jako coś nagannego. Poparciem cieszy się również koncepcja wprowadzenia obowiązkowej służby dla państwa, którą byłoby objęci zarówno mężczyźni, jak i kobiety.

4. Armia w ramach realizacji obowiązku służby wojskowej stara się wyjść naprzeciw oczekiwaniom poborowych. Prowadzi szeroką kampanię informacyjną, przybliżając im realia służby. Zapewnia – w miarę możliwości – odbycie tej służby w pobliżu domu, czy w specjalnościach zgodnych z ich wykształceniem i zainteresowaniami. Poborowi w trakcie służby mogą zdobyć umiejętności i doświadczenie, które przydadzą im się w życiu cywilnym, np. prawo jazdy wyższych kategorii. Ponadto np. oficerowie rezerwy mają większe szanse na awans w pracy niż ci, którzy tego statusu nie posiadają.

5. Rozwiązania prawne umożliwiają skierowanie poborowych, którzy z przyczyn religijnych czy światopoglądowych nie chcą służyć w wojsku, do służby cywilnej lub służby „bez broni”.

6. W związku z tym, że po mobilizacji siły zbrojne mają zwielokrotnić swoją liczebność, Helsinki przywiązują ogromną wagę do szkolenia rezerw, przede wszystkim oficerów i podoficerów rezerwy. Przy niewielkiej liczbie kadry zawodowej to oni mają dowodzić plutonami i kompaniami, a czasem nawet batalionami. Stąd intensyfikacja ćwiczeń rezerwy po rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie.

W obliczu zagrożenia ze strony Rosji Polska jak najszybciej powinna poddać refleksji swoją strategię bezpieczeństwa narodowego, w tym strategię obronną. Odbudowa potencjału militarnego nie może się opierać tylko na inwestycjach w nowoczesny sprzęt i armię opartą na żołnierzach zawodowych, ale przede

wszystkim musi mieć na względzie powszechne szkolenie obronne społeczeństwa, którego podstawą powinna być obowiązkowa służba wojskowa. W działaniach tych można z powodzeniem skorzystać z doświadczeń Finlandii, gdzie obowiązek służby wojskowej jest jednym z filarów strategii bezpieczeństwa całościowego.

BIBLIOGRAFIA

- Ahlbäck A. (2022), *Changing Views on Gender and Security: Finland's Belated Opening of Military Service to Women in the 1990s*, Scandinavian Journal of History, nr 2, s. 248-269. <https://doi.org/10.1080/03468755.2021.2011399>.
- Asevelvollisuuslaki, (2007), nr 1438, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071438> [dostęp: 12.02.2025].
- Berzina I. (2020), *From 'Total' to 'Comprehensive' National Defence: The Development of the Concept in Europe*, Journal on Baltic Security, nr 2, s. 1-9.
- Conscript 2024. *A Guide for Getting Ready for Military Service*, (2023), PunaMusta.
- Conscription – a Finnish Choice, <https://puolustusvoimat.fi/en/finnish-conscription-system#:~:text=According%20to%20the%20Constitution%20of%20Finland%20every%20Finnish,apply%20for%20military%20service%20on%20a%20voluntary%20basis> [dostęp: 14.11.2024].
- Kenniainen V. (2019), *Kansallinen turvallisuus, asepalvelus ja kansantalous Miksi yleinen asevelvollisuus on välttämätön ratkaisu joillekin maille – ja miksi toisille taas ei?*, Suomi: Puolustusministeriö.
- Kosonen J. i Mälkki J. (2022), *The Finnish Model of Conscription. A Successful Policy to Organize National Defence*, [w:] C. de la Porte G.B. Eydal, J. Kauko, D. Nohrstedt, P. Hart i B.S. Tranøy (red.), *Successful Public Policy in the Nordic Countries: Cases, Lessons, Challenges*, Oxford: Oxford University Press, s. 456-472.
- Kubiak K. (2020), *Narodowe potencjały obronne państw bałtyckich*, Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego .
- Kutsunnat, INTTI, <https://intti.fi/kutsunnat> [dostęp: 30.12.2024].
- Muut palvelusvaihtoehdot ja palveluksesta vapautetut, INTTI, <https://intti.fi/muut-palvelusvaihtoehdot-ja-palveluksesta-vapautetut> [dostęp: 28.12.2024].
- Parlamentarisen komitean mietintö (2021), *Yleisen asevelvollisuuden kehittäminen ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttäminen*, Helsinki: Valtioneuvosto.
- Pesu M. (2023), *Logiczne, ale nieoczekiwane – droga Finlandii do NATO z bliskiej perspektywy*, NATO, 30.08, <https://www.nato.int/docu/review/pl/articles/2023/08/30/logiczne-ale-nieoczekiwane-droga-finlandii-do-nato-z-bliskiej-perspektywy/index.html> [dostęp: 10.11.2024].
- Raitasalo J. (2010), *Reconstructing Finnish Defence in the Post-Cold War Era*, Helsinki: National Defence University.
- Salomaa H. (2023), *Asevelvollisuuskeskustelu suomessa: Mielipidekirjoitukset asevelvollisuudesta Helsingin Sanomissa 2008–2018*, Politiikka, nr 2, s. 134-156.
- Shaishmelashvili G. (2023), *Total Defense: The Strategy on How to Defeat Strong*, Tbilisi: PMC Research Center Policy Paper.

- Szacawa D. (2024), *Bezpieczeństwo kompleksowe Finlandii: znaczenie odporności społeczeństwa*, Komentarze Instytutu Europy Środkowej, nr 21, <https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2024/01/ies-komentarze-1045-21-2024.pdf> [dostęp: 12.02.2025].
- Szymański P. (2020), *Nowe pomysły na obronę totalną. Bezpieczeństwo całościowe w Finlandii i Estonii*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, 31.03, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2020-03-31/nowe-pomysly-na-obrone-totalna> [dostęp: 12.02.2025].
- Szymański P. (2021), *Nowa strategia obronna Finlandii*, Analizy Ośrodka Studiów Wschodnich, 17.09, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-09-17/nowa-strategia-obronna-finlandii> [dostęp: 10.11.2024].
- Szymański P. (2024), *Powszechny, selektywny, loteryjny: pobór w państwach nordyckich i bałtyckich*, Komentarze Ośrodka Studiów Wschodnich, 23.09, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-09-23/powszechny-selektywny-loteryjny-pobor-w-panstwach-nordyckich-i#_ftn4 [dostęp: 10.11.2024].
- Tol J. van, Bassler Ch., Elgin K. J. i Hacker T. (2022), *Deterrence and Defense in the Baltic Region. New Realities*, Washington: Center for Strategic and Budgetary Assessments.
- Visuri P. (1990), *Evolution of the Finnish military doctrine 1945-1985*, Helsinki: War College.
- Wywiał P. (2021), *Obrona totalna*, [w:] O. Wasiuta i S. Wasiuta (red.), *Encyklopedia bezpieczeństwa*, t. 3, Kraków: Wydawnictwo Libron.

„YOU ARE THE BEST PERSON TO DEFEND OUR COUNTRY”.
MODEL OBOWIĄZKOWEJ SŁUŻBY WOJSKOWEJ W FINLANDII

Streszczenie

Artykuł omawia model obowiązkowej służby wojskowej w Finlandii. Postawiono w nim następujące pytania badawcze: 1. Jaka jest koncepcja bezpieczeństwa całościowego stanowiąca podstawę strategii bezpieczeństwa Finlandii? 2. Na jakich podstawach prawnych opiera się obowiązek służby wojskowej w Finlandii? 3. Jak jest realizowany obowiązek służby wojskowej? 4. Jak wygląda służba w rezerwie? W celu udzielenia odpowiedzi na powyższe problemy wykorzystano takie metody badawcze, jak analiza, synteza, wnioskowanie. Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, iż powszechny obowiązek służby wojskowej jest jednym z najważniejszych elementów koncepcji bezpieczeństwa całościowego Finlandii. Służbę wojskową odbywa większość mężczyzn i cieszy się ona niezmiennie wysokim prestiżem i dużym poparciem społecznym. Wynika to zarówno z percepcji istniejących zagrożeń dla bezpieczeństwa, jak i charakteru narodowego Finów oraz poczucia odpowiedzialności za kraj.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo całościowe; obrona totalna; obowiązek służby wojskowej; obrona narodowa Finlandii